

**КОМУНАЛЬНИЙ ПОЗАШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»**

ОСНОВНІ ВИМОГИ

**ДО ПІДГОТОВКИ
І НАПИСАННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ
ТА РЕФЕРАТИВНИХ РОБІТ
(ВІДДІЛЕННЯ ІСТОРІЇ)**

Методичні рекомендації

КИЇВ-2016

Укладачі:

О.М. Кухарська, Є.В. Моїсеєнко

Рецензент:

О.М. Титова, директор Центру пам'яткознавства НАН України, кандидат історичних наук

О.М. Кухарська, Є.В. Моїсеєнко. Основні вимоги до підготовки і написання науково-дослідницьких та реферативних робіт (відділення історії). Навчально-методичний посібник. — К.: КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», 2016. — 54 с.

У посібнику вміщено вимоги, методичні рекомендації та поради щодо підготовки, написання, оформлення і захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН у відділенні історії.

Видання адресоване методистам ВНМЦ м. Києва, педагогічним працівникам, які займаються організацією науково-дослідницької роботи з учнями Київської Малої академії наук, школярам, зацікавленим у поглибленні знань та опануванні навичок проведення науково-дослідницької роботи.

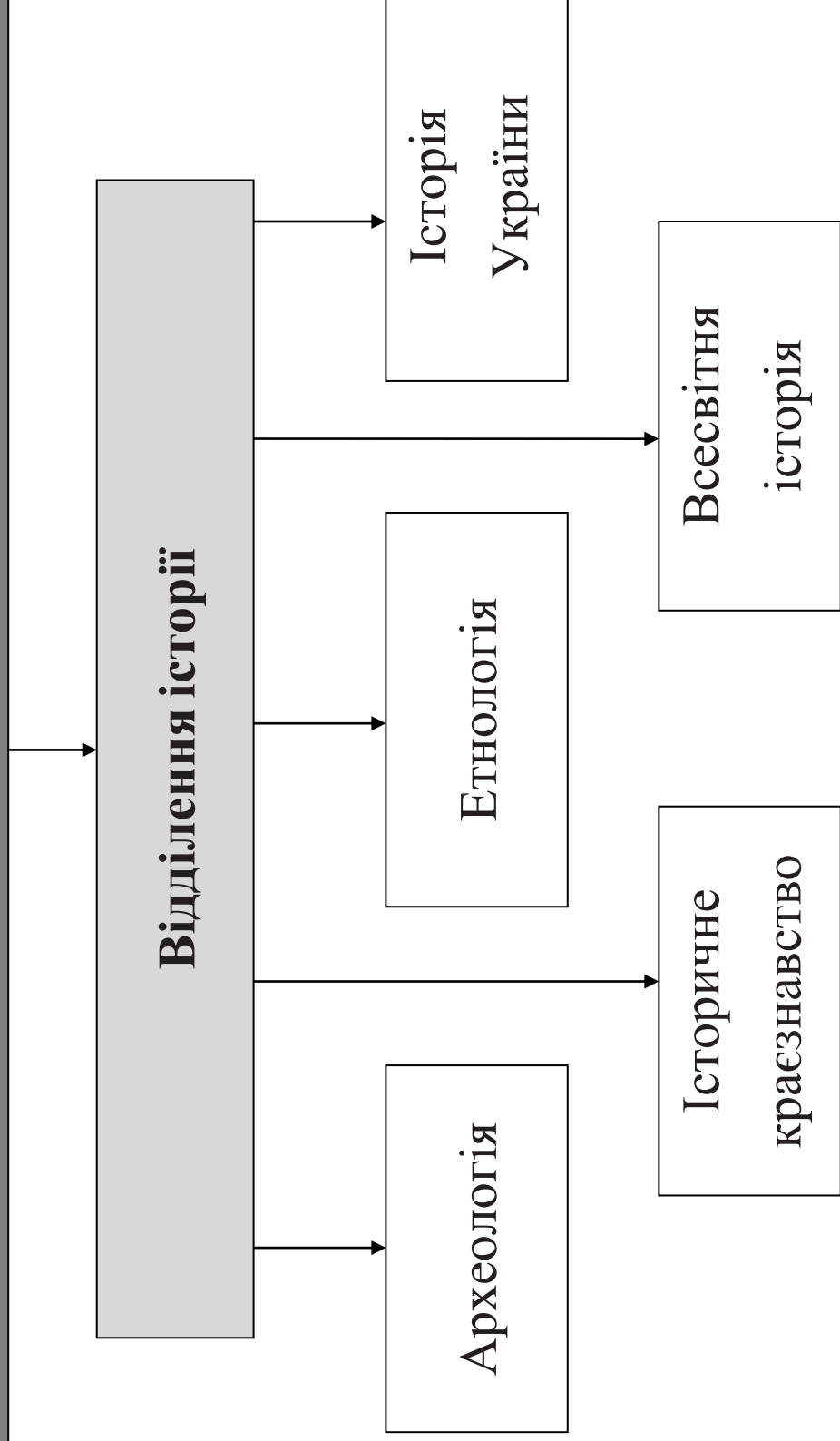
Рекомендовано відділенням історії Київської Малої академії наук учнівської молоді.

© КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», 2016

ЗМІСТ

Передмова	5
1. Загальні положення	7
2. Етапи написання науково-дослідницької роботи	10
2.1. Підготовчий етап	10
2.1.1. Вибір теми дослідження	10
2.1.2. Складання програми наукового дослідження	11
2.1.3. Визначення мети і завдань дослідження	11
2.1.4. Виділення об'єкта та предмета дослідження	12
2.1.5. З'ясування хронологічних та територіальних меж наукової роботи	13
2.1.6. Обґрунтування актуальності, новизни наукового дослідження	13
2.2. Складання детального плану роботи	14
2.3. Вивчення літератури	14
2.3.1. Добір фактичного матеріалу, обробка й критичний аналіз результатів дослідження	16
3. Види наукової роботи учнів (реферат, пошуково-дослідницька, науково-дослідницька роботи)	17
4. Вимоги до тексту наукової роботи	21
4.1. Мова і стиль наукової роботи	21
4.2. Форматування тексту (обсяг, шрифт, інтервал та береги роботи)	24
4.3. Оформлення заголовків	24
4.4. Нумерація сторінок	24
4.5. Правила цитування та посилання на використані джерела	25
4.6. Скорочення	26
4.7. Основні вимоги до бібліографічного опису наукової літератури	27
4.8. Ілюстрації та таблиці	30
4.9. Оформлення додатків	30
5. Основні вимоги до написання роботи	31
5.1. Структура наукової роботи	31
5.2. Зміст та оформлення наукової роботи	31
6. Відгуки та рецензії	35
7. Захист науково-дослідницької роботи	36
Використана література	39
Додатки	41

КИЇВСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПЕРЕДМОВА

Мета запропонованої розробки – донести до уваги учнів, вчителів, методистів, педагогічних та наукових керівників основні вимоги до написання і оформлення науково-дослідницьких та реферативних учнівських робіт при проведенні I, II та III етапів Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України.

Система позашкільної освіти в Київській Малій академії наук учнівської молоді протягом навчання передбачає підготовку та написання учнями наукових робіт: реферату, пошуково-дослідницької, науково-дослідницької роботи. Головною умовою ефективності виконання цих письмових робіт є чітка організація самостійної роботи й дотримання певних вимог: систематичності, послідовності, єдності вимог тощо.

Підготовча науково-освітня робота в Київській Малій академії наук учнівської молоді проводиться з учнями 8-11-х класів загальноосвітніх шкіл м. Києва.

Позитивний досвід територіальних відділень Малої академії наук України свідчить, що саме у процесі дотримання певної послідовності у підготовці письмових дослідницьких робіт учні набувають необхідні уміння та навички наукового дослідження.

У посібнику розглянуто весь процес підготовки науково-дослідницької роботи, наведено правила її оформлення, дані рекомендації щодо порядку проведення публічного захисту роботи, подано вимоги та поради щодо оформлення матеріалів, які використовуються у додатках.

При підготовці посібника використано нормативні документи, які регламентують державні стандарти України, та інструкції, які визначають порядок виконання дослідження, правила оформлення його результатів, а також нормативно-довідкові матеріали з вимогами до наукової роботи:

- нормативні документи ВАК України щодо підготовки науково-дослідницьких робіт;
- ДСТУ 3008 Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення;
- ДСТУ 4163-2003 Державна уніфікована система документації. Вимоги до оформлення документів.

Методичні рекомендації розраховані на учнів, вчителів, керівників секцій, методистів РНМЦ, керівників наукових товариств і т.д.

1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Учні-члени Київської Малої академії наук учнівської молоді протягом навчання готують та захищають реферативні, науково-дослідницькі та пошукові роботи.

1.2. Дана методична розробка визначає основні вимоги до підготовки, написання, оформлення реферативних, наукових та пошукових робіт.

1.3. Якісній підготовці та написанню реферативних, наукових та пошукових робіт сприяє:

- систематизація, поглиблення та закріплення отриманих учнями протягом навчання теоретичних знань;
- формування умінь та навичок наукового дослідження історичної проблематики та її самостійного аналізу, формулювання узагальнень і обґрунтування висновків; застосування набутих знань при вирішенні наукових і практичних завдань;
- розвиток навичок самостійної дослідницької роботи.

1.4. Виконуючи різні види наукової роботи, слід враховувати, що в сучасних дослідженнях з проблем історії, етнології, археології, історичного краєзнавства широко використовуються різні методи досліджень теоретичного та емпіричного рівнів. До теоретичних методів належать методи аналізу й синтезу, абстрагування та деталізації, моделювання, індукції та дедукції тощо. До емпіричних методів – спостереження, опитування, тестування, експерименту тощо.

Усі види учнівських наукових робіт передбачають дуже важливий етап добору, систематизації, вивчення теоретичних та інших інформаційних джерел з обраної проблеми дослідження.

Під час підготовки рефератів використовуються переважно теоретичні методи дослідження (зокрема аналіз, узагальнення, порівняння), у всіх інших видах наукових робіт учні повинні обов'язково застосовувати як теоретичні, так і емпіричні методи дослідження.

1.5. Основні завдання керівників секцій відділення історії Київської Малої академії наук учнівської молоді:

- залучити учнів до науково-дослідницької роботи;
- сприяти додатковій освіті;
- пропагувати наукові дослідження учнівської молоді;
- здійснювати профорієнтаційну роботу, готуючи майбутніх науковців.

1.6. У відділенні історії Київської МАН працюють секції:

- археології;
- етнології;
- історії України;
- всесвітньої історії;
- історичного краєзнавства.

1.7. Формою роботи в секціях є:

- теоретичні заняття;
- консультативна та індивідуальна робота;
- практичні заняття;
- лекції;
- семінари;
- конференції;
- зустрічі з ученими;
- конкурси науково-дослідницьких робіт.

1.8. Старшокласники опановують курс «Основи наукових досліджень», набувають початкових навичок самостійної наукової роботи.

Основні завдання курсу:

- надати глибокі теоретичні знання про суть наукової діяльності;
- сприяти оволодінню методологією наукового дослідження, поглибленню та творчому переосмисленню навчального матеріалу;
- сприяти напрацюванню учнями навичок самостійної теоретичної та практичної роботи, аналізу спеціальної літератури, знайомству із сучасними методиками, методами та засобами наукового дослідження;
- сприяти розвитку творчого мислення та вміння використовувати отримані теоретичні знання в практичній діяльності;
- привчити молодь до вживання наукової термінології;
- ознайомити із правилами оформлення результатів досліджень, їх захисту та підготовки до публікації.

1.9. Результатом роботи є написання наукового дослідження. Тематика наукових робіт (рефератів або пошуково-дослідницьких) довільна, але відповідає профілю секції.

Серед видів наукових досліджень доцільно виокремити:

- *біографічні* (збір матеріалу, дослідження життя та діяльності відомих або маловідомих історичних особистостей);
- *краєзнавчі* (вивчення історії населених пунктів, промислових або інших підприємств, установ чи музеїв),
- *історичні* (дослідження, аналіз історичних подій та процесів, що відбувались у певний час на відповідній території);
- *археологічні* (вивчення, систематизація, аналіз матеріальної культури давніх народів України та світу);

• *етнологічні* (вивчення культури, побуту, традицій , вірувань різних народів України та світу).

1.10. Педагогічними та науковими керівниками учнів можуть бути вчителі шкіл, ліцеїв, гімназій, науковці, викладачі вищих навчальних закладів, керівники секцій МАН.

1.11. Щорічно, наприкінці I семестру, у рамках Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України проводяться шкільні та районні етапи конкурсу (I етап). Роботи переможців (I, II, III місця) рекомендуються для участі у II (міському) етапі конкурсу. Переможці II етапу (I місце) беруть участь у III (Всеукраїнському) етапі конкурсу.

2

ЕТАПИ НАПИСАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

2.1. Підготовчий етап

2.1.1. Вибір теми дослідження

Будь-яка науково-дослідницька робота починається з вибору теми. Практика показує, що правильно обрана тема – перший крок до успіху. Важливо, щоб тема дослідження була суспільно ваговою, проблемною, відповідала інтересам дослідника, була конкретною і стосувалася однієї з актуальних проблем сучасної науки. Обираючи тему, необхідно дотримуватись таких основних критеріїв:

а) *актуальність* – має визначати корисність і доцільність теми наукової роботи;

б) *оригінальність* – має риси, не характерні для вже існуючих робіт;

в) *перспективність* – зібраний фактологічний матеріал можна розділити на 2-3 роботи; кожна наступна робота має розширювати коло вивчення проблеми;

г) *забезпеченість джерелами та літературою* – необхідна попередня консультація з фахівцями;

д) *особиста зацікавленість* темою учнем.

Назва теми повинна бути конкретною, узгоджуватися з об'єктом та предметом дослідження. Бажано уникати в назвах формулювань типу «Дослідження питання...», «Дослідження деяких шляхів...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...» тощо, які не забезпечують необхідної конкретизації у вирішенні обраної проблеми.

Обравши тему роботи, учень має чітко усвідомити, яку головну проблему треба вирішити в ході дослідження. Назва роботи має точно вказувати на основну проблему, бути чітко, коротко й лаконічною сформульованою і точно відповідати змісту роботи.

Якщо юний науковець не в змозі самостійно обрати тему дослідження, він може звернутися до вчителя, керівника секції або наукового керівника по допомогу. Орієнтовна тематика всіх видів наукових робіт для кожної секції розробляється їхніми науковими керівниками. Визначившись із темою, учень має зрозуміти сутність пропонованої ідеї, її актуальність і новизну.

2.1.2. Складання програми наукового дослідження

Для успішного написання науково-дослідницької роботи необхідно пройти

основні етапи роботи:

- обрати тему роботи, об'єкт і предмет дослідження;
- скласти детальний план роботи;
- обрати та проаналізувати наукову літературу з обраної теми;
- підібрати фактологічний матеріал;
- обрати методику дослідження матеріалу;
- визначити першоджерела і наукові методи дослідження;
- скласти бібліографії майбутнього дослідження;
- провести експерименти;
- обробити матеріали дослідження;
- написати текст наукової роботи (аналіз та узагальнення результатів);
- оформити структуру тексту роботи;
- захистити наукову роботу.

2.1.3. Визначення мети і завдання роботи

Мета дослідження – це постановка проблеми та окреслення основних шляхів (методів) її розв'язання, це визначення автором своєї стратегії в отриманні нових знань про об'єкт та предмет дослідження. Правильна постановка проблеми показує рівень усвідомлення автором складності тих питань, на які він відповідає у своїй роботі.

Виходячи із загальної мети, слід чітко сформулювати завдання, пов'язані з виявленням найсуттєвіших ознак і внутрішньої структури об'єкта та предмета дослідження.

Мета наукової роботи – виявлення нових фактів або уточнення відомих раніше, але недостатньо досліджених. Мета – це узагальнена назва того, що планується досягти в процесі роботи. Це конструктивний принцип, який організує та об'єднує весь текст. Мета повинна узгоджуватися з назвою роботи, між метою і кінцевим результатом дослідження має бути тісний зв'язок: поставленої мети необхідно обов'язково досягти.

Реалізація мети досягається через розв'язання низки конкретних, взаємообумовлених дослідницьких завдань.

Завдання:

- розкривають суть теми дослідження;
- знаходять своє висвітлення у висновках, які фіксують і узагальнюють результати їх виконання.

Послідовність визначених завдань має бути такою, щоб кожне наступне логічно впливало з попереднього.

Завдання дослідження полягає у виборі напрямків та шляхів для реалізації мети роботи. Кроки реалізації відображаються в конкретних назвах розділів та параграфів плану роботи і співвідносяться із назвою теми.

Цілий комплекс завдань – це алгоритм безпосередньої моделі всього дослідження або частини більшої програми, зумовлений логікою етапів даного наукового пошуку.

2.1.4. Виділення об'єкта та предмета дослідження

Обов'язковими компонентами дослідження є об'єкт і предмет дослідження. Визначаючи об'єкт та предмет дослідження, необхідно зважати на те, що між ними і темою роботи є логічні зв'язки.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що містить проблемну ситуацію й обране для наукового пошуку. Визначаючи об'єкт, необхідно знайти відповідь на запитання: що розглядається?

Предмет дослідження – міститься в межах об'єкта. Це окремі сторони і властивості об'єкта, той понятійний, безпосередній аспект проблеми, що розглядається відповідно до певної мети як у теоретичному, так і в експериментальному планах. Саме предмет дослідження обумовлює тему наукової роботи, яка виноситься на титульну сторінку як назва.

В об'єкті дослідження визначається загальна сфера наукового пошуку, у предметі дослідження чітко позначається явище, етап чи процес, які мають розглядатися у науково-дослідницькій роботі. Визначення предмета дослідження слід розуміти як виокремлення параметрів певного «ракурсу» наукового пошуку, у визначенні основних компонентів характеристики об'єкта дослідження.

Наприклад, у роботі «Шлюб і сім'я поліщуків ХІХ-ХХ ст.» об'єктом дослідження є етнографічна група українців Полісся, предметом є розвиток сімейно-шлюбних стосунків поліщуків, а саме родинні звичаї, обряди й традиції, які побутували в їхньому житті.

2.1.5. З'ясування хронологічних і територіальних меж наукової роботи

У наукових роботах історичного напрямку обов'язково треба вказувати їхні хронологічні та територіальні межі.

Хронологічні межі – відрізок часу, що дає уявлення про період, який розглядається в роботі. Існує верхня та нижня межа дослідження, кожна з них обґрунтовується відповідно до мети дослідження. Територіальні межі визначають територію, на яку поширюється дослідження. Наведемо приклад. Якщо тема роботи звучить: «Проблеми етнології у науковій періодиці незалежної України», то хронологічні межі дослідження охоплять 1991 рік – початок ХХІ століття. Територіальні

межі охоплюють Україну в сучасних її кордонах.

2.1.6. Обґрунтування актуальності та новизни наукового дослідження.

При обранні теми основними критеріями повинні бути новизна та актуальність.

Актуальність дослідження конкретної наукової проблеми зумовлюється соціальним замовленням, що відображено у відповідних державних документах, практичними завданнями певної галузі науки, необхідністю розширення парадигми сучасних уявлень про певні процеси чи явища, недостатнім рівнем розробки окремих аспектів наукової проблеми.

Характеристика *новизни* наукового дослідження подається у вигляді короткої анотації нових наукових положень (рішень), запропонованих автором особисто. Спрямування можливе на:

- а) розкриття практичної новизни (розробка методичних рекомендацій, дидактичних пропозицій, нових форм організації праці);
- б) визначення рівня новизни отриманих теоретичних і практичних результатів, їх місця серед відомих наукових фактів (конкретизація, доповнення, трансформації);
- в) оцінка нових результатів у розгорнутому, аргументованому і чіткому викладі.

У науковій роботі коротко викладаються нові рішення, запропоновані учнем особисто, показується відмінність отриманих результатів від відомих раніше, описується ступінь новизни.

2.2. Складання детального плану роботи

Попередній план складається найчастіше після опрацювання наукової літератури, але під час роботи може коригуватися, доповнюватися, вдосконалюватися. Написання наукової роботи без плану не припустимо. Він допомагає презентувати майбутню роботу композиційно.

Робочий план авторові допомагає скласти його науковий керівник. Керівник також надає наукову допомогу, контролює виконання роботи, вносить необхідні корективи, дає рекомендації щодо доцільності прийняття того чи іншого рішення.

Робочий план має довільну форму. Як правило, це план-рубрикатор, що складається з переліку розташованих у колонку рубрик, об'єднаних внутрішньою логікою дослідження даної теми. Такий план дає можливість

представити досліджувану проблему в різних варіантах.

На кінцевих етапах роботи складають план-проспект, доцільність якого визначається тим, що через систематичне включення нових даних його можна довести до заключної схеми роботи.

2.3. Вивчення літератури

Вивчення літератури починається відразу після обрання теми. Виконуючи роботу, доводиться читати близько 10-30 книг та статей, і лише деякі увійдуть до бібліографії роботи. Буде корисним, якщо для кожного розділу учень заведе окремий файл чи папку, куди будуть складатися матеріали згідно розділу у відповідності до викладення матеріалу. Після того, як вся література систематизована та опрацьована, треба розмістити її відповідно до плану та виключити зайве.

Звичайно, опрацювання наукових джерел починають з підручної літератури, галузевих енциклопедій та узагальнюючих праць, щоб добре розібратися у визначенні досліджуваного явища, з'ясувати його головні ознаки.

У процесі аналізу й узагальнення матеріалу слід дотримуватися наукової етики. Неприпустимо перекручувати факти, висувати безпідставні ідеї, чужі думки видавати за власні, використовувати запозичений матеріал без посилань на автора. Кожна цитата, кожна авторська думка дослідників, що були використані в тексті наукової роботи, обов'язково мають супроводжуватися посиланням на джерело.

Під час роботи з науковими джерелами слід пам'ятати, що власне дослідження передбачає передусім критичний аналіз досліджуваного джерела. Це розширює можливості коректного окреслення тих аспектів наукової проблеми, що недостатньо досліджені, і надає можливість точніше виокремити корпус конкретних евристичних завдань. Автор наукового дослідження повинен володіти науковою термінологією для аргументації власного бачення вирішення обраної проблеми. При цьому він має показати вміння оперувати відповідною науковою термінологією, осмислювати ті наукові визначення, які найбільш точно характеризують проблему його дослідження. Слід зауважити, що введення нових термінів потребує глибокого обґрунтування. У науковій роботі, за всієї різноманітності джерел та пріоритетів, важливо дотримуватися вимог комплексного використання джерел.

Для якісного проведення дослідницької роботи необхідно вивчити та дати аналіз раніше опублікованим роботам за темою дослідження.

Результати попередніх досліджень відображені в таких наукових роботах: монографії, наукові статті, тези виступів на конференціях, реферати, дисертації, наукові доповіді та звіти.

Робота з джерелами теоретичного характеру та опрацювання практичного матеріалу починається вже під час вибору теми. Перш за все, слід ознайомитися з публікаціями в періодичних виданнях та наукових збірках, звертаючи увагу, по-перше, на тематику статей, їхній зміст, по-друге, на посилання, зроблені у статтях (в подальшому це допоможе у підборі наукової літератури для написання теоретичного розділу роботи). Наступним етапом є вивчення праць, на які посилаються автори статей. Документальні джерела наукової інформації розподіляються за такими групами:

- наукові видання: авторські та колективні монографії;
- недруковані джерела: архівні документи, світлини, звіти;
- періодичні видання: журнали, газети, збірки статей, науково-популярні видання, матеріали наукових конференцій та круглих столів, наукові записки;
- дисертації, автореферати дисертацій;
- інформаційні та статистичні видання: бюлетені;
- довідкова література: енциклопедії, словники, довідкові видання;
- бібліографічні видання: тематичні збірки наукових видань.

Ці видання є в бібліотеках міста. Полегшити роботу щодо пошуку та підбору літератури можуть систематичні, алфавітні та предметні каталоги, бібліографічний відділ. Для підбору періодичної літератури варто звернутися до переліку статей, опублікованих у плані календарного року видавництва та науково-дослідних інститутів, розміщеному наприкінці останнього номера журналу за кожний рік видання.

Слід зазначити, що кожне із згаданих джерел має свої переваги й недоліки. Наприклад, монографія є більш глибоким і цілісним аналізом явища, що досліджується, однак, потрібно мати на увазі, що за 2-3 роки, що пішли на підготовку видання книги, дані, які містяться в ній, можуть застаріти.

Журнали містять найновішу інформацію, але вони є менш зорієнтовані за визначеною тематикою. Матеріали щодо обраної теми можуть бути розміщені по різних журналах.

На сьогодні додатковим і актуальним джерелом інформації є новітні комп'ютерні технології. Доступ до Інтернету та його використання є бажаною умовою написання дослідницької роботи за умови критичного

ставлення до розміщених в Інтернеті матеріалів.

2.3.1. Добір фактологічного матеріалу, обробка й критичний аналіз результатів дослідження

Фактологічний матеріал збирається паралельно з опрацюванням наукової літератури. Основними його джерелами для наукових робіт є оригінальні тексти (наукові, науково-популярні, мемуарні видання, щоденники, листи, публіцистичні твори, тощо), словники, анкетування, археологічні, етнологічні колекції. Комбінування використаних джерел різних типів посилює достовірність одержаних результатів.

Для всіх досліджень важливо, щоб використані джерела точно відповідали поставленим завданням і співвідносилися з темою наукової роботи. Фактологічний матеріал найзручніше записувати на окремих картках або систематизувати у комп'ютері із обов'язковим зазначенням джерела.

Наукові міркування будуються на аналізі фактологічного матеріалу. Необхідно пам'ятати, що робота не повинна носити абстрактний характер. Не слід допускати безсистемного нагромадження фактів без їх критичного осмислення, аналізу й узагальнення.

3

ВИДИ НАУКОВОЇ РОБОТИ УЧНІВ (РЕФЕРАТ, ПОШУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКА, НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТИ)

Наукові роботи учнів за ступенем складності та мірою поступового ускладнення досліджень розподіляються на такі види: реферат (учні 8-9 класів), реферативно-дослідницька робота (учні 9 класів), пошуково-дослідницька робота (учні 10 класів) та науково-дослідницька робота (учні 11 класів).

Реферат – це короткий виклад основного змісту наукової праці чи низки праць, що були опрацьовані учнями у межах певної теми, з аналізом можливих шляхів вирішення наукової проблеми. Реферат також містить висловлення власних міркувань автора щодо цієї проблеми. Якщо реферат цих ознак не має, то він є лише конспектом опрацьованих публікацій.

Підготовка реферату – це перший етап набуття науково-дослідницьких умінь та навичок учнів. Робота над рефератом спрямована на:

- формування умінь самостійно знаходити й вивчати наукову літературу, використовуючи цей матеріал для підготовки огляду наукових праць, пов'язаних з історією вивчення певних теоретичних питань;
- розвиток умінь реферування: розвиток базисних умінь наукової роботи (ознайомлення з довідковою літературою, складання списку використаної літератури, формулювання висновків);
- розширення світогляду в учнів та поглиблення їхніх знань з певної навчальної дисципліни;
- оволодіння основами наукового писемного викладу;
- розвиток умінь щодо встановлювання зв'язків даної науки з іншими науками та визначення характеру цих зв'язків.

Реферативно-дослідницька робота

Самостійна письмова наукова робота реферативно-дослідницького характеру передбачає глибше, порівняно з рефератом, вивчення конкретної наукової проблеми із обов'язковим самостійним науковим пошуком і фіксуванням його результату.

Метою наукових робіт реферативно-дослідницького характеру є:

- поглиблення знань учнів з актуальних проблем певної науки;
- стимулювання учнів до самостійного наукового пошуку;
- формування дослідницьких та аналітичних умінь учнів;
- подальший розвиток умінь та навичок самостійного критичного аналізу наукових джерел;
- розвиток умінь аналізувати наявні напрацювання з обраної тематики та узагальнювати власні спостереження;
- формування навичок практичної реалізації результатів дослідження проблеми в самостійно виконаних розробках.

Пошуково-дослідницька робота

Науково-дослідницька робота повинна мати пошуковий характер, бути спрямованою на дослідження актуального проблемного питання, що має елементи практичної новизни. Метою написання науково-дослідницької роботи є:

- стимулювання учнів до самостійного наукового пошуку;
- подальший розвиток умінь самостійного критичного аналізу наукових джерел;
- стимулювання розвитку аналітичного мислення учнів (навичок та вмінь систематизувати, аналізувати, зіставляти й узагальнювати різні точки зору, характеризувати конкретний матеріал, формулювати висновки);
- поглиблення знань учнів з актуальних проблем конкретної науки;
- формування дослідницьких умінь учнів;
- формування вмінь практичної реалізації результатів дослідження обраної проблеми в самостійно виконаних роботах.

Необхідним компонентом науково-дослідницької роботи пошукового характеру є виконання дослідницького (пошукового) завдання.

Науково-дослідницька робота

Науково-дослідницька робота – це самостійне наукове дослідження учнів експериментального або теоретично-прикладного характеру. У роботі розглядається певна наукова проблема, узагальнюються та критично осмислюються теоретичні основи дослідження, обґрунтовуються його мета і конкретні теоретичні й практичні завдання, визначається методика дослідження, аналізується конкретний фактичний матеріал, узагальнюються основні результати дослідження, його новизна, теоретичне й практичне значення, акцентується увага на авторських версіях розв’язання наукових проблем.

Виконання науково-дослідницької роботи – це творчий процес, метою якого є:

- розширення теоретичних знань учнів з проблем, що є об'єктом дослідження;
- систематизація й аналіз сучасних наукових теоретичних і практичних знань;
- застосовування засвоєних знань при вирішенні конкретних наукових завдань;
- удосконалення навичок самостійної роботи з науковою літературою;
- формулювання та аргументація власної позиції автора.

Науково-дослідницька робота, як правило, складається з двох розділів, один з яких становить теоретичну частину, а інший – практичну (експериментальну) частину.

У роботі учень повинен продемонструвати різні аспекти дослідницької проблеми та скласти огляд використаних джерел та літератури за темою, вибір напрямків досліджень, виклад загальної методики й основних методів досліджень, а також теоретичні засади дослідження. Огляд наукової літератури за темою повинен показати ґрунтовне знайомство дослідника зі спеціальною літературою, його вміння систематизувати наукові та писемні джерела, критично їх розглядати, виділяти основне, оцінювати раніше зроблене та розглянуте іншими дослідниками, визначати головне в сучасному стані рівня дослідження теми. Матеріали такого огляду варто систематизувати у визначеному логічному зв'язку і послідовності, і тому перелік робіт та їх критичний розбір не обов'язково давати тільки в хронологічному порядку їх публікації. Перша теоретична частина є не просто логічним викладом усього, що вдалося знайти авторові у науковій літературі, періодичних виданнях тощо, а висвітленням найважливіших питань досліджуваної теми, повного розгляду яких вимагають завдання дослідження. Цей етап автор науково-дослідницької роботи проходить з метою вироблення власного погляду на обрану проблему. Слід звернути увагу на той факт, що теоретичний розділ науково-дослідницької роботи – це не великий реферат за обраною темою, а, насамперед, дослідження.

Практична або експериментальна частина науково-дослідницької роботи складається з певних обов'язкових параграфів. На початку цієї частини формулюються тільки конкретні завдання, які стосуються безпосередньо практичної частини. Завдання необхідно представити таким чином, щоб отримані результати виглядали як звіти про виконану роботу із заявленого напрямку. Виклад отриманих результатів має бути чітким, максимально повним. За необхідності можливе використання різних

приймів представлення фактологічного матеріалу: таблиці, графіки, діаграми, схеми тощо. У висновках практичної або експериментальної частини надаються найбільш суттєві результати. Висновки необхідно формулювати таким чином, щоб вони розкривали сутність вирішення поставлених завдань дослідження.

4 | ВИМОГИ ДО ТЕКСТУ НАУКОВОЇ РОБОТИ

4.1. Мова і стиль наукової роботи

Наукова робота – це серйозне дослідження, тому рівень підготовки учня для її написання повинен бути високим. Мові і стилю важливо приділити окрему увагу. Якостями, котрі визначають культуру наукової мови, є точність, ясність і стислість.

Мова і стиль наукової роботи склалися під впливом так званого академічного етикету, сутністю якого є інтерпретація власної і запозичених точок зору з метою обґрунтування наукової істини.

Найхарактернішою ознакою писемної наукової мови є формально-логічний спосіб викладу матеріалу. Це знаходить своє відображення у всій системі мовних засобів. Науковий виклад складається головним чином з роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених у результаті дослідження фактів дійсності.

Науковий текст характеризується тим, що його складають лише точні, отримані в результаті тривалих спостережень і наукових експериментів відомості та факти. Це обумовлює і точність їх словесного вияву.

Діловий і конкретний характер опису явищ, які вивчаються, фактів і процесів майже повністю виключає емоційно забарвлені слова та вигуки. У науковій мові вже досить чітко сформувалися певні стандарти викладення матеріалу.

Стиль писемної наукової мови – це безособовий монолог. Тому виклад, звичайно, йде від третьої особи, бо увага зосереджена на змісті та логічній послідовності повідомлення, а не на суб'єкті. Авторське «я» ніби відступає на другий план.

В останні роки стало неписаним правилом у науковій роботі замість «я» використовувати «ми». Справді, вираз авторства через «ми» дає змогу відобразити власну думку як думку певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку. І це цілком зрозуміло, оскільки сучасну науку характеризують такі тенденції, як інтеграція, колективність, творчість, комплексний підхід до вирішення проблем. Займенник «ми» та його похідні якомога краще передає ці тенденції.

Стислість – необхідна й обов’язкова умова наукової мови. Реалізація цієї умови означає вміння уникнути непотрібних повторів, надмірної деталізації і словесного переобтяження тексту. Треба намагатися не тільки точніше, але й стисліше донести сутність справи.

Багатослів’я або мовна надмірність найчастіше виявляється у вживанні зайвих слів. До мовної надмірності слід віднести і вживання без потреби слів іноземного походження, які дублюють українські і тим самим невиправдано ускладнюють вислів. Інший різновид багатослів’я – тавтологія, тобто повторення одного й того ж іншими словами.

Дослідницька робота пишеться в *науковому стилі*. Це не поема з її образами і настроями, а серйозний твір, у якому немає місця для емоцій.

Писемна наукова мова має чисто стилістичні особливості. Об’єктивність викладу – основна її стилістична риса. Обов’язковою вимогою об’єктивності викладу матеріалу є також вказівка на джерело повідомлення, автора висловленої думки чи якогось виразу. У тексті цю умову можна реалізувати за допомогою спеціальних вставних слів і словосполучень («за повідомленням», «за відомостями», «на думку», «за даними», «на нашу думку» і т. ін.) або цитат.

Цитування – дослівне відтворення тексту джерела зі збереженням усіх розділових знаків. Цитата в роботі дослідника береться в лапки і на неї обов’язково подається посилання. Воно може бути внутрішньотекстовим або затекстовим.

Мовленнєві кліше. Кожна сфера людської діяльності має свій набір мовних формул – штампів, кліше, вживання яких більш-менш обов’язкове в певних ситуаціях. У побуті це привітання, прощання, вираження подяки, в офіційній сфері – формули усного і писемного етикету.

Метатекстові одиниці – мовні формули наукового стилю. Вони вживаються для того, щоб пов’язати частини тексту, допомагають висловити авторську оцінку інформації, вказують на джерело повідомлення тощо. Наведена таблиця використання метатекстових операторів завжди допоможе вам у найскладніших ситуаціях мовної творчості.

<i>Ви хочете:</i>	<i>Ви можете використати такі метатекстові одиниці:</i>
наголосити на чомусь, привернути увагу читача до важливих, на вашу думку, моментів	особливо важливо вказати тут те, що; розглянемо тепер приклад; перейдемо (перейдімо) до питання; навіть; лише; тільки
поєднати частини інформації	і; також; при цьому; при тому; до речі; крім того; більше того; разом з тим; між іншим; цікаво відзначити, що; інакше кажучи; словом; як уже було зазначено; як було показано; як було доведено; згідно з цим; відповідно до цього
висловити оцінку (впевненість або сумнів)	очевидно, що; зрозуміло; ясна річ; напевно, напевне; без сумніву, без сумнівів; безперечно, безсумнівно; не викликає сумнівів той факт, що; не потребує доведення; цього цілком досить, щоб довести; звичайно; можливо; мабуть
пояснити, уточнити, виділити щось	наприклад; зокрема; а саме; навіть; точніше кажучи; іншими словами; словом; причому; крім того; справа (річ) от у чому; йдеться про те, що; у результаті можна прийти до такого висновку
узагальнити, зробити висновок	отже; словом; зрештою; що й треба було довести; можна зробити висновок про; у результаті можна прийти до висновку про те, що; на закінчення є підстави стверджувати, що; сутність викладеного дає підстави стверджувати про; на основі цього ми переконуємось у тому, що; узагальнюючи сказане; зі сказаного впливає, що; ці дані свідчать про те, що
розподілити інформацію вказати на час, послідовність	по-перше; по-друге; з одного боку; з іншого боку

<i>Ви хочете:</i>	<i>Ви можете використати такі метатекстові одиниці:</i>
відобразити зіставлення й протиставлення частин інформації; показати причину (умови) і наслідок	тепер; тоді; потім; спочатку; поперше; раніше вже йшла мова про; насамперед; передусім; почнемо з того, що; перейдемо до питання; перш за все; на завершення

4.2. Форматування тексту (обсяг, шрифт, інтервал та береги роботи)

Обсяг науково-дослідницької роботи – до 20 сторінок машинопису (комп'ютерного набору). В деяких випадках, якщо це обґрунтовано темою роботи, дозволяється збільшити об'єм до 25 сторінок. Текст роботи повинен бути надрукований чорним кольором, чітко, з однаковою щільністю тексту, зі звичайним накресленням. Жирний та з курсивом текст дозволяється використовувати тільки на титульній сторінці, а також у назвах розділів, підрозділів. Текст набирають у текстовому редакторі Word. Роботу друкують шрифтом Times New Roman, розмір якого – 14 пт, міжрядковий інтервал – 1,5. Береги становлять 2,0 см, за винятком лівого – 2,5 см). Текст слід роздруковувати лише з одного боку аркуша формату А4.

4.3. Оформлення заголовків

Заголовки структурних частин науково-дослідницької роботи, такі як «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами. Кожну структурну частину наукової роботи починають з нової сторінки.

Заголовки підрозділів – маленькими літерами (перша літера – велика) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять.

4.4. Нумерація сторінок

Нумерація сторінок, розділів, підрозділів, малюнків, таблиць здійснюється арабськими цифрами без знака №. Перша сторінка наукової роботи – титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок, але на ньому номер не проставляється. На наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті без крапки в кінці.

У плані й в основному тексті назва й нумерація розділів друкуються великими літерами симетрично до тексту. Нумери розділів можуть вказуватися окремим рядком над відповідним заголовком (РОЗДІЛ I), після номера крапка не ставиться. Якщо назва розділу наводиться в одному рядку із номером цього розділу, тоді після номера ставиться крапка (РОЗДІЛ I.).

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими

ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

4.5. Правила цитування та посилання на використані джерела

Цитата — дослівне відтворення тексту джерела зі збереженням усіх розділових знаків. Цитата в роботі дослідника береться в лапки і на неї обов'язково подається посилання. При цьому важливо, щоб цитований (вставлений) текст однозначно ідентифікувався як вставлений (тобто як частина іншого тексту). Цитати прийнято оформлювати в лапках (« »). Дослівне цитування тексту прийнято в науковій літературі для передачі думки автора без викривлень. При умові правильного оформлення цитати та посилання на джерело, цитування не є плагіатом.

Загальні вимоги до цитування такі:

- текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий в джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання;
- цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручування думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці);
- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- цитування не повинно бути ні надмірним, ні недостатнім, бо це знижує рівень наукової праці: надмірне цитування створює враження компілятивності праці, а недостатнє – знижує наукову цінність викладеного матеріалу.

Коли використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел, які мають велику кількість сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць джерела, на яке дано посилання в роботі.

Посилання в тексті роботи на джерела роблять згідно з їхнім переліком у квадратних дужках, наприклад, «... у працях [1-7]...».

Приклад:

Цитата в тексті: «Битви під Жовтими Водами і під Корсунем виявили повну дезорганізацію польської армії, і польський уряд, очолюваний канцлером Оссолінським, був змушений шукати шляхів до примирення з Запорізьким військом» [7].

7. Крип'якевич І.П. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990. – С. 80.

4.6. Скорочення

У наукових працях часто зустрічаються скорочення. Це частина слова, або усічене ціле слово. Такий скорочений запис слів і словосполучень використовується для зменшення обсягу тексту з метою дати максимум інформації.

Для утворення таких слів використовуються три основних способи: 1) залишається тільки перша (початкова) літера слова (рік – р.); 2) залишається частина слова, відкидається закінчення та суфікс (рисунок – рис.); 3) пропускається кілька літер у середині слова, замість яких ставиться дефіс (університет – ун-т).

У науковому тексті трапляються такі види скорочень: 1) літерні абрєвіатури; 2) складноскорочені слова; 3) умовні графічні скорочення за початковими літерами слів; 4) умовні графічні скорочення за частинами слів та початковими літерами.

Використовуються такі умовні скорочення:

а) після перерахування (і т. ін. – і таке інше, і т.д. – і так далі, і т.п. – і тому подібне); б) при посиланнях (див. – дивись); в) при позначенні цифрами століть і років (ст. – століття, р. – рік, рр. – роки). Існують також такі загальноприйняті скорочення: т. – том, н.е. – наша ера, м. – місто, обл. – область, с. – сторінки, акад. – академік, доц. – доцент; проф. – професор).

Слова «та інші», «і таке інше» всередині речення не скорочують. Не допускається скорочення слів «так званий» (т.з.), «наприклад» (напр.).

Використовуються скорочення при складанні бібліографічного списку літератури. Тут також прийняті певні правила. Так, вказуючи місце видання того чи іншого джерела, всі назви міст пишуться повністю, крім: Москва, Київ, Ленінград – пишеться тільки перша літера (велика) з крапкою – М., К., Л.; Мінськ – пишеться Мн.; Санкт-Петербург – СПб.; Ростов-на-Дону – Р.-н.-Д.

Скорочено пишуться і назви деяких наукових періодичних видань:

ВДИ – Вестник древней истории;

ВИ – Вопросы истории;

МЕТНА – Методы естественных и технических наук в археологии;

МИА – Материалы и исследования по археологии СССР;

СА – Советская археология;

УІЖ – Український історичний журнал.

4.7. Основні вимоги до бібліографічного опису наукової літератури

Список використаних джерел – це елемент бібліографічного апарату, який містить описи використаних джерел за бібліографічними параметрами й розміщується в кінці роботи. Згідно з вимогами стандартів, уміщених у документах ВАК України, список використаних джерел слід укладати в

алфавітному порядку заголовків, прізвищ авторів або перших осіб у списку авторських груп.

Усі джерела вказуються тією мовою, якою вони видані. Перелік літератури в науковій праці, його кількісний та якісний склад свідчить про обсяг використаних автором джерел та слугує показником рівня вивчення стану досліджуваної проблеми і навичок роботи з науковою літературою.

Перелік використаної літератури умовно складається з декількох частин:

- 1) першоджерела (літописи, писемні джерела стародавніх авторів);
- 2) україномовні та російськомовні джерела;
- 3) архівні джерела, кіно-, фото-, фонові документи;
- 4) іншомовні джерела;
- 5) монографії;
- 6) періодичні видання;
- 7) мемуарна література;
- 8) наукові Інтернет-джерела.

Окремо подається список скорочень назв джерел, який укладається з обов'язковим зазначенням умовного скорочення назви праці, відповідно до загальних правил укладання списку використаних джерел.

Важливо правильно оформити бібліографію. Не можна приблизно визначати літературу за назвою, прізвищем автора. В описі книги повинна бути точність відповідно до вихідних даних, до яких належать: ініціали й прізвище автора (авторів), назва книги, видавництво, рік видання, обсяг книги. Література, використана у науковій роботі, подається одним списком, у якому джерела розташовуються у алфавітному порядку і оформлюються відповідно до сучасних бібліографічних вимог. У список вносяться джерела, що цитувалися в роботі, а також ті, на які були посилання і дотичні до теми дослідження, опрацьовані учнем.

Зразок опису книг:

Горліс-Горський Ю. Холодний яр. Документальний роман. – К., Дрогобич. Відродження, 2008. – 429 с.

Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні. – К., 1988. – С. 31-34.

Археологія давніх слов'ян. Дослідження і матеріали. – К., 2004. – 335 с.

Роботи, які мають більше трьох авторів, подають за назвою; у вихідних даних книги наводять прізвища чотирьох авторів (якщо їх чотири) або трьох з припискою «та ін.» (якщо їх п'ять і більше):

Першиц А.И., Монгайт А.Л., Алексеев В.П. История первобытного общества. – М., 1982. – 223 с.

Залізняка Л.Л., Терпиловський Р.В. та ін. Археологія України. Курс лекцій. –

К., 2004. – 504 с.

Якщо у праці є вказівка «Під ред.», необхідно вказати прізвище редактора та його ініціали, наприклад:

Археология и естественные науки / Под ред. Б.А. Колчина. – М., 1965. – 347 с.

Роботи, які опубліковані в багатотомних виданнях, оформляються таким чином:

Давня історія України / Під заг. ред. П.П.Толочка. – В 3-х томах. – К., 1997. – Т.1. – 557 с.

Зразок посилання на статті в журналах, збірках та газетах:

Галько О.Ю. Традиції, вірування та звичаї подільських гончарів (на матеріалах бубнівського осередку) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. – Вип. II. – Серія: Історія: Зб. наукових праць. – Вінниця, 2000. – С. 199-205.

Наконечний В.М. Акція «Вісла» як акт етноциду українців у Польщі // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2005. – С. 379-388.

Божко Л. Поділля в дослідженнях Кабінету музичної етнографії (20-30-ті роки ХХ століття) // Етнічна історія народів Європи: Зб. наукових праць. Вип. 17. – К.:УНІСЕРВ, 2004. – С. 117-120.

Необхідно вказувати прізвище та ініціали автора, назву статті, назву журналу, місце видання, видавництво, рік видання, сторінки, на яких розміщено статтю.

Деякі особливості мають посилання на газети. Тут необхідно вказувати номер газети або конкретну дату номера:

Бондар-Терещенко І. Польові дослідження з української жіночої прози // Дзеркало тижня. – № 37. – 2011. – 14 жовтня. – С. 3.

Джерело на ентузіазмі // Голос України. – № 200. – 2011. – 26 жовтня. – С.16.

Посилання на джерела з мережі Інтернет:

У мережі Інтернет зберігаються мільйони Web-сторінок з різноманітною інформацією. На сайти треба робити такі ж посилання, як і на статті або книжки – щоб було легко знайти і перевірити точність наведеної інформації.

Передусім слід уточнити, чи існує друкована версія певного електронного джерела – перевага надається опублікованим матеріалам. Лише в тому разі, коли йдеться про особливості електронної версії, – остання має пріоритет у дослідженні й посиланнях.

Для джерел, узятих із мережі Інтернет, необхідно завжди вказувати дату появи конкретного матеріалу. Дата доступу досить важлива, адже постійні зміни, оновлення бази даних, відсутність архіву тощо можуть створити різні версії матеріалу або й загалом його відсутність через певний час.

Електронна адреса має бути повною і правильною (з ідентифікатором шляху доступу – скажімо, <http>, <ftp>).

Безпосередня електронна адреса виділяється у квадратних дужках ([...]).

Наприклад:

Стаття у періодичному виданні он-лайн:

Символіка — це програма майбутнього // [<http://sd.org.ua/news.php?id=12490>] – 2007. – 7 вересня.

Web-сайт

Культура України. Електронна бібліотека // <http://elib.nplu.org/>

Посилання на архівні джерела:

Роблячи посилання на архівні документи, слід вказати номер фонду, опису, справи, а також загальну кількість сторінок (в тексті роботи вказується конкретна сторінка):

Отчет обласного Совета профсоюзов за 1985 г. – Державний архів Донецької області, Ф.Р. – 920, опис 2, спр. 148-1, арк. 7-8.

Шапошникова О.Г. Звіт про роботу Кальміуського загону Приазовської експедиції Інституту археології АН УРСР в 1964-65 рр. // Науковий архів Інституту археології НАН України. 1964-65/11-б. № 4751.

Використовуючи археологічні та етнологічні колекції, необхідно вказувати, де вони зберігаються, хто автор дослідження (експедиції), вказувати місце та час проведення.

Посилання на дисертації та автореферати дисертацій:

Вовк О.В. Соціокультурні процеси в українському селі Лівобережжя в умовах радянізації у 20-х – на початку 30-х років ХХ століття: дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. – К., 2009. – 244 с.

Араджионі М.А. Історіографія етнічної історії та культури греків Північного Приазов'я (80-ті рр. XVIII ст. – 90-ті рр. ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. – К., 1995. – 21 с.

Посилання на інтерв'ю, проведене особисто:

Марчук І. Особисте інтерв'ю. – К., 5 травня 2005 р.

Посилання на анкету, опитування:

Опитування студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К., 10 вересня, 2011 р.

Зразок оформлення списку використаних джерел подано в Додатку 3.

4.8. Ілюстрації та таблиці

Ілюструють наукові роботи, виходячи із певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом. Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації. Назви ілюстрацій розміщують після

їхніх номерів. За необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підмалюнковий підпис).

Основними видами ілюстративного матеріалу в наукових роботах є: фотографія, схема, таблиця, креслення, малюнок, діаграма.

Фотографія – найбільш переконливий і достовірний засіб наочної передачі дійсності. Вона застосовується тоді, коли необхідно з документальною точністю зобразити предмет або явище зі всіма його індивідуальними особливостями. Фотографія – це не тільки ілюстрація, а й науковий документ (зображення ландшафту, розташування об'єктів спостереження і т. ін.). Номер, назва та пояснювальні підписи розміщуються під нею.

Схема – це зображення, котре передає зазвичай за допомогою умовних позначень і без збереження масштабу основну ідею споруди або процесу і показує взаємозв'язок їх головних елементів. На схемах обов'язково витримують товщину ліній зображення основних і допоміжних, відкритих і закритих від спостереження деталей і товщину ліній їхнього зв'язку.

4.9. Оформлення додатків

У кінці наукового дослідження мають бути додатки. Наповненням для додатків є: фото, малюнки, схеми, графіки, діаграми, копії документів, копії листів, цитати, анкети, записи інтерв'ю, які є ілюстрацією до тексту роботи, друкуються на окремих аркушах і повинні мати заголовки. У тексті повинні бути посилання на додатки.

Слово «Додаток» подається у правому верхньому куті з нумерацією (якщо додатків декілька), але без позначки №, наприклад: «Додаток 1». Додатки слід подавати після списку використаних джерел. Кожен додаток оформляють на новій сторінці, заголовков якого друкується вгорі з великої літери.

5

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ РОБОТИ

Учнівська науково-дослідницька робота за змістом і формою має бути самостійним твором з елементами наукового дослідження і відповідати вимогам до наукової роботи.

5.1. Структура наукової роботи.

Наукова робота складається з:

- титульного аркуша;
- листа із назвою;
- змісту;
- вступу;
- основної частини:

Розділ I. Назва (теоретичні основи) 1.1.

1.2.

1.3.

Висновки (без написання слова «висновки»)

Розділ II. Назва

1.1.

1.2.

1.3.

Висновки (без написання слова «висновки»)

Загальних висновків;

Списку використаних джерел та літератури;

Додатків;

Тез.

5.2. Зміст та оформлення наукової роботи.

Титульний лист – це перша сторінка роботи. У ньому повинні бути вказані:

- назва: Міністерство освіти і науки України;
- назва: Департамент освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)

- назва територіального відділення МАН: Київська Мала академія наук учнівської молоді;
- назва відділення: історії;
- назва секції відділення історії, на яку направляється робота;
- назва базової теоретичної дисципліни: історія України;
- тема наукової роботи;
- відомості про автора (статус у МАН: слухач, кандидат в дійсні члени МАН, дійсний член МАН), ПІБ, клас, назва навчального закладу, район, домашня адреса, контактні телефони учня; науковий керівник: ПІБ, місце роботи, посада, наукове звання, контактний телефон; педагогічний керівник: ПІБ, місце роботи, посада, наукове звання, контактний телефон);
- місце та рік подання роботи на конкурс.

Зразок оформлення титульної сторінки подано в Додатку 1.

Тези – стисло сформульовані основні положення тексту.

Тези викладаються у довільній формі. Вони дають стисло характеристику змісту науково-дослідницької роботи, визначаються актуальність, науково-теоретична основа, мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, історіографічний огляд проблеми, методи наукового дослідження, часові та територіальні межі, висновки за отриманими результатами. Обсяг – 2 сторінки друкованого тексту. Робота подається в друкованому та електронному вигляді.

Зразок оформлення тез подано в Додатку 4.

Зміст подають на початку роботи. У ньому визначається план роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх структурних компонентів роботи: вступу, розділів і підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

Зразок оформлення змісту подано в Додатку 2.

У **вступі** обґрунтовується вибір теми, її актуальність з точки зору своєчасності і соціальної значущості; визначається об'єкт, предмет, мета й конкретні завдання та методи дослідження, бібліографічний огляд проблеми, визначаються часові та територіальні межі дослідження; подається структура роботи.

Використовуючи критичний аналіз і порівняння з існуючими науковими розробками означеної проблеми, автор повинен довести доцільність подальше дослідження даної теми на сучасному етапі розвитку науки. Для цього складається короткий огляд літератури, де стисло розкривається рівень наукового дослідження обраної наукової теми.

Обов'язковим елементом вступу наукової роботи є перелік наукових

методів дослідження та обґрунтування доцільності їх застосування у процесі пошуку та аналізу фактологічного матеріалу і є необхідною умовою для досягнення заявленої в роботі мети.

Завершує вступ загальна характеристика структури науково-дослідницької роботи. У цьому параграфі дається стислий зміст кожного структурного розділу.

Основна частина включає 2-3 розділи, перший присвячений огляду історіографії наукових розробок з обраної проблеми, що вже існують, другий має дослідницький характер. Кожний розділ закінчується стисло викладеними й узагальненими висновками.

Перший розділ складається з порівняльного аналізу опрацьованої наукової літератури згідно поставлених автором завдань у досягненні мети дослідження та авторських висновків з визначенням перспектив подальшого дослідження проблеми.

Другий розділ містить опис виконаного власного дослідницького завдання автором, це передбачає виклад отриманих результатів.

Особливе значення у викладі матеріалів відіграє лаконічність, точність, логічність, доступність матеріалу.

Наукова робота не повинна перетворюватись на переписування окремих сторінок із джерельної бази, надмірне цитування, механічний переказ чужих думок, без декларації власної точки зору. Використання цитат повинно виправдовуватись інформаційною доцільністю. Обсяг основної частини складає 15-16 сторінок друкованого тексту.

У **висновках** узагальнюються основні теоретичні й практичні результати дослідження, що ґрунтується на виконанні задекларованих завдань. Заключні висновки виконують роль логічного завершення проведеного дослідження в цілому. Висновок науково-дослідницької роботи складається: з висвітлення актуальності поставленої в роботі проблеми, з позиції закінченого дослідження, з висвітлення та формулювання основних підсумків виконаної роботи. У висновках слід обов'язково зазначити, яка мета була досягнута та які завдання були виконані, визначаються перспективи дослідження та можливість практичного застосування отриманих результатів.

Після загальних висновків прийнято вміщувати **бібліографічний список** використаних джерел та літератури. Автор роботи повинен посилатися на першоджерела, книги, статті, ідеї чи висновки, які використано в дослідженні. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність цитування певних наукових

досліджень. Зразок оформлення списку – в Додатку 3.

У **додатках** подаються переважно ілюстративні матеріали: графіки, таблиці, малюнки, фотографії. Ця частина присвячена допоміжним та додатковим матеріалам, які при розміщенні їх у тексті основної частини можуть привести до його перевантаження.

Відсутність у роботі частини «Додатки» не впливає на якісну цінність наукового дослідження. Кількість сторінок цієї частини не враховується при визначенні обсягу наукової роботи.

6

РЕЦЕНЗІЇ

Рецензія (для 11 класів) надається науковим співробітником – членом журі або консультантом.

Зміст рецензії має відображати результати аналізу й оцінки роботи з таких питань:

- актуальність та складність обраної теми;
- самостійність та повнота викладу матеріалу;
- ступінь обґрунтованості положень дослідження;
- достовірність наукових тверджень;
- відповідність результатів дослідження меті та завданням роботи;
- аргументованість висновків;
- стиль та грамотність оформлення роботи.

У рецензії на науково-дослідницьку роботу мають бути висвітлені ті ж питання, що й у відгуку наукового (педагогічного) керівника.

Оцінка наукових досліджень та їх результатів має бути об'єктивною та відображати як позитивні, так і негативні аспекти роботи. Зокрема в рецензії подають зауваження щодо змісту дослідження, наголошують на висновках і твердженнях, що викликають сумніви, пропонують рекомендації щодо подальшого розв'язання поставленої проблеми дослідження, вказують на можливі шляхи практичного застосування результатів дослідження. Рецензії мають бути підписані та скріплені печаткою установи за місцем роботи того, хто їх готував.

7

ЗАХИСТ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

Захист наукового дослідження – завершальний етап конкурсу науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН. Це процедура прилюдного оголошення основних висновків підготовлених досліджень. Усі учасники конкурсу можуть виступати як опоненти. Під час захисту учень може пересвідчитись, якою мірою він оволодів проблемою, які в нього залишилися прогалини тощо.

Захист відбувається таким чином:

- 1) конкурсанти виступають з доповідями за темою дослідження;
- 2) відповідають на поставлені запитання;
- 3) уважно слухають виступи інших учнів, беруть активну участь у дискусії.

Для розкриття теми наукової роботи кожному учаснику конкурсу-захисту надається 7 хвилин. За цей час необхідно розкрити актуальність, означити мету дослідження, завдання, які були виконані для досягнення мети, предмет і об'єкт науково-дослідницької роботи, наукові методи дослідження, які були використані під час роботи, проаналізувати сучасний рівень дослідження обраної проблеми; порівняти власні результати досліджень з уже відомими.

Рекомендації доповідачам:

1. Доповідь має бути короткою та лаконічною.
2. Завдання доповідача – зацікавити слухачів, оприлюднити головні тези роботи.
3. Для досягнення поставленої мети треба продумати:
 - форму та зміст виступу;
 - як спровокувати присутніх до дискусії (риторичні запитання, зіставлення фактів, інтонаційні засоби);
 - які ілюстративні матеріали потрібні для візуалізації виступу;
 - електронна презентація повинна ілюструвати доповідь, а не дублювати її.
4. Мова має бути грамотною (багатослів'я, повторення спільнокореневих слів, слова-паразити, мовні штампи).

Готуючи доповідь, враховуйте, що за 7 хвилин у нормальному темпі можна виголосити 3-4 сторінки друкованого тексту. Тому слід все продумати, щоб вкластися у відведений час.

Виступ має бути чітко структурований і складатися з таких частин:

- вступ, в якому презентується актуальність, мета та завдання дослідження;
- визначається об'єкт, предмет та наукові методики дослідження;
- аналізується фактологічний матеріал роботи і підтверджується конкретними прикладами та фактами;
- наводяться загальні висновки.

Починати виступ слід зі звернення до присутніх: «Поважні члени журі, шановні вчителі, учні та усі присутні! Дозвольте запропонувати вашій увазі результати наукового дослідження на тему...».

Презентуючи результати своєї роботи в основній частині виступу,

доцільно продумати аргументи наведені у тезах, ілюструючи окремі положення (схеми, таблиці, малюнки, плакати, слайди, відеоматеріали, тощо). Завданням висновків є зв'язати початок і кінець виступу та підсумувати сказане. Наприкінці виступу треба подякувати усім присутнім за увагу.

Під час захисту особливого значення набуває темп мовлення та інтонація того, хто виступає. З цією метою варто у тексті доповіді виділити ключові слова, які підпадають під наголос, розставити необхідні паузи, вдома прохронометрувати тривалість виступу, потренуватись декілька разів, щоб забезпечити вільне володіння матеріалом під час захисту.

Відповіді на поставлені після виступу питання мають бути конкретними, лаконічними і вичерпними.

Звертаємо Вашу увагу на необхідність активної участі у дискусії (це доречно та грамотно сформульовані запитання, володіння науковою термінологією). За участь у ній учасники конкурсу-захисту отримують додаткові бали.

При захисті наукового дослідження оцінюється:

1. Аргументація вибору теми з урахуванням власного вкладу дослідника.
2. Чіткість, логічність викладання матеріалу.
3. Повнота і вичерпність відповідей.
4. Культура мовлення.
5. Доцільність, якість, вміння використовувати наочні матеріали.
6. Активна, кваліфікована участь у дискусіях (якість питань з виголошеної теми).

Пам'ятка доповідачу

1. Бережіть голос. Уникайте пиття холодних напоїв, розмов на морозі, голосних вигуків.
2. Зовнішній вигляд, поведінка та манери спілкування повинні відповідати конкретній ситуації.
3. Перед виступом привітайте членів журі та всіх присутніх.
4. Не показуйте своє хвилювання. Якщо ви сумлінно підготуєте виступ, то будете впевнені у своїх силах, але впевненість не повинна переходити в самовпевненість.
5. Ваші пози, жести, міміка не повинні привертати надмірної уваги.
6. Станьте зручніше, огляньте слухачів, глибоко вдихніть і в повільному темпі починайте говорити.

7. Не говоріть, коли стоїте до слухачів спиною, записуючи щось на дошці.
8. Пристосуйте свій голос до умов захисту.
9. Занадто тиха доповідь справляє враження невпевненої у своїх силах людини, занадто голосна – агресивність людини.
10. Коли треба подивитися в текст виступу, опустіть очі, не нахиляючи голови. Чергуйте довгі речення з короткими.
11. Не забувайте, що порівняння, приклади й малюнки допомагають краще зрозуміти суть виступу.
12. Під час доповіді використовуйте указку.
13. Робить логічні паузи, але не затягуйте виступ. Порушення регламенту може викликати протест аудиторії.
14. Будьте тактовні і коректні, відповідаючи на запитання.
15. Враховуйте деякі особливості людської уваги:
 - конкретний матеріал привертає увагу більше, ніж абстрактний;
 - люди звичайно зосереджуються краще на моментах, які промовець підкреслює;
 - реальний діалог активізує слухачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акінфієв О. Реферат як приклад дослідницької роботи учнів // Історія в школі. – 1997. – № 8.
2. Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления: ГОСТ 7.1 – 84. – Введ. 01.01.86. – М., 1984. – 75 с.
3. Бюлетень ВАК України. – Спецвипуск. – 2000.
4. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник /Під ред. В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
5. Вісник Малої академії наук України. – К., 1998. – № 1. – 70 с.
6. Горбов В.М., Заблоцький В.П., Кабанова К.В., Забавська І.А. Методика написання науково-дослідницької роботи за курсом «Дослідник» (методичні рекомендації). – Донецьк, ОЦТК, 2004. – 36 с.
7. Довідник здобувача наукових ступенів: Зб. нормат. докт. та інформ. матеріалів.../ Упоряд. Ю.І.Цеков; за ред. першого заступника голови ВАК України Р.В.Бойка. – К.: Ред. «Бюлетень Вищої атестаційної комісії України»: Вид-во «Толока», 2003. – 69 с.
8. ДСТУ 4163-2003 Державна уніфікована система документації. Вимоги до оформлення документів.
9. Закон України «Про позашкільну освіту» // Освіта України. – 2000. – 2 серпня. – С. 1-12.
10. Ивин А.А. Риторика: искусство убеждать. – М.: Фаир-Пресс, 2002. – 300 с.
11. Ковбасенко Л.І. Мала академія наук України як пріоритетна форма позашкільної освіти // Обдарована дитина. – 2000. – № 5.
12. Лесин В. М. Як працювати з книгою: Метод. посібник – К.: Вища школа, 1998. – 71 с.
13. Мороз І. В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і захисту. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1997. – 56 с.
14. Наумовець А.Г. ВИ віч-на-віч з аудиторією. Деяко про «технологію» наукових доповідей, популярних лекцій, дисертаційних промов і конкурсних проектів. – К.: Наукова думка. – 2003. – 56 с.

15. Наумовець А.Г. ВИ і Ваша аудиторія. Дещо про технологію підготовки доповідей, популярних лекцій, дисертаційних промов і конкурсних проєктів. – К., 2010.

16. Научные работы: методика подготовки и оформления / Сост. И.Н. Кузнецов. – Минск: Амалфея, 1998. – 272 с.

17. Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1998. – № 23. – С.4 – 31.

18. Поради юному науковцю / Гімназія № 191 ім. П. Тичини (видання 2-е, перероблене). – К., 2004. – 102 с.

19. Сорокин Н.А. Дипомные работы в педагогических вузах: Учебное пособие для студентов педагогических институтов. – М.: Просвещение, 1986. – 128 с.

20. Умови проведення міського конкурсу науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН «Дослідник». – К., 2011. – 12 с.

21. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. – К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 240 с.

22. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення: Підручник. – К.: Атака, 2007. – 592 с.

23. Эко У. Как написать дипломную работу. Гуманитарные науки: учебно-методическое пособие / Пер. с ит. Е. Костюкович. – М.: Книжный дом «Университет», 2001. – 240 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Зразок оформлення титульної сторінки

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВМІСЬКРАДИ (КИЇВСЬКОЇ
МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)**

КИЇВСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Відділення історії

Секція

Базова дисципліна: історія України

(ОБРАНА ТЕМА РОБОТИ)

Автор роботи

статус у МАН

прізвище, ім'я, по батькові

повна дата

народження (наприклад: 12 січня

1996 р.) учень (учениця) класу

(наприклад: 9 клас, 10 клас, 11 клас,

а не 23-Д група)

назва навчального закладу

район

домашня адреса

контактний телефон

Науковий керівник

(прізвище, ім'я, по батькові (повністю),

наукове звання, місце роботи; посада;

контактний телефон)

Педагогічний керівник

(прізвище, ім'я, по батькові (повністю),

наукове звання, місце роботи; посада;

контактний телефон)

Київ

2016

Зразок оформлення змісту

ЗМІСТ

Вступ	2
1. Жінка в античній Греції. Предмети жіночого туалету	5
Античні автори про жінок.....	5
Зображення предметів жіночого туалету у вазописі	7
2. Посуд для догляду за тілом	12
Посуд для водних процедур	12
Посуд для зберігання олії	13
Догляд за волоссям	16
3. Декоративна косметика та посуд для її зберігання. Дзеркала.....	18
Декоративна косметика та її використання.....	18
Посуд для зберігання косметики	19
Дзеркала	21
Висновки	23
Список використаних джерел та літератури	25
Додатки	27

Зразок оформлення списку використаних джерел

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Першоджерела:

1. Аристотель. Соч. в 4-х томах. Т.1. – М.: Мысль, 1976. – 448 с.
2. Геродот. История. – М.: Ладомир, 1999. – 739 с.
3. Гомер. Илиада. Одиссея. – М.: Художественная литература, 1967. – 765 с.
4. Еврипид. Трагедии. – М.: Искусство, 1980. – 652 с.

II. Монографії:

5. Андре Боннар. Греческая цивилизация. От Илиады до Парфенона. – М.: Искусство, 1992. – 269 с.
6. Античная культура Северного Причерноморья. – К.: Наукова думка, 1984. – 216 с.
7. Античные государства Северного Причерноморья. – М.: Наука, 1984 – 391 с.
8. Археологія Української РСР. Т.2. – К.: Наукова думка, 1971. – 500 с.
9. Блаватский В.Д. Античная археология Северного Причерноморья. – М.: Академия наук СССР, 1961. – 228 с.

III. Статті:

10. Павленко Ю. Етнічний розвиток Київської Русі // Генеза. – 1998. – № 1-2. – С. 94-115.
11. Копяков О. Захист прав національних меншин в СНД та Україні // Історичні та політологічні дослідження. – Донецьк, 2003. – № 1 (13). – С. 15-19.
12. Цимбал Л. Золототкацтво Західної України // Берегиня. – 2000. – № 4. – С. 43-50.
13. Часопису «Народознавство» виповнилося 10 років // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 5-6. – С. 111.
14. Алієва М. Традиційна календарна обрядовість азербайджанців Київщини // Етнічна історія народів Європи. – Вип. 21. – 2006. – С. 74-77.

IV. Автореферати дисертацій:

15. Ачканазі І.В. Кримчаки (проблема формування спільності та її етнічна історія до 1913 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. – К., 1999. – 21 с.

V. Бібліографічні покажчики:

16. Етнічні спільноти України: Етнографічні особливості: Реком. бібліогр. покажчик. – К., 2000. – 79 с.

VI. Інтернет-джерела:

Офіційний сайт Британського ліцею (Лондон) <http://www.thebritishmuseum.ac.uk/>

Додаток 4

Зразок написання тез

Перед тезами зазначається: назва роботи; прізвище, ім'я, по батькові автора; клас, назва навчального закладу, район; прізвище, ім'я, по батькові та посада наукового (педагогічного) керівника. Наприклад:

Особливості економічного розвитку Києва X-XIII ст. та його роль у торгівлі Київської Русі

Скриниченко Євгеній В'ячеславович, 10 клас, гімназія № 136, Дніпровського району м. Києва; педагогічний керівник: Шевцова Євгенія Василівна, старший вчитель; науковий керівник: Іванов Іван Іванович, кандидат історичних наук, професор кафедри історії України НПУ ім. Драгоманова.

(далі текст за наведеною вище схемою ст. 35)

Додаток 5

Як працювати з книгою

1. Для ознайомлення в загальних рисах зі змістом книги необхідно:
 - прочитати титульну сторінку: прізвище автора, заголовок, рік видання;
 - прочитати анотацію (коротку інформацію про книгу), розміщену на зворотному боці титульної сторінки;
 - уважно ознайомитися зі змістом;
 - прочитати передмову або вступ.
2. Під час читання необхідно:
 - звернути увагу на назви окремих розділів, частин, параграфів;

- з'ясувати значення незрозумілих слів за допомогою словників та енциклопедій;

- звернути увагу на посилання (позначаються зірочкою або цифрою) та їх пояснення (внизу сторінки).

3. Для засвоєння змісту прочитаного необхідно:

- поділити прочитаний матеріал на частини;

- виділити в них основні думки.

Орієнтовна тематика науково-дослідницьких робіт

АРХЕОЛОГІЯ

1. Сучасні теорії походження людини.
2. Найдавніші поселення на території України.
3. Мисливці на мамонтів та північних оленів.
4. Первісне мистецтво.
5. Найдавніші форми релігії.
6. Сучасне розуміння терміну «неолітична революція».
7. Ранньоземлеробські цивілізації (Єгипет, Месопотамія, Шумер, Кріто-Мінойська культура).
8. Трипільська культура – «золотий вік» енеоліту.
9. Архітектура житла та інтер'єри первісної доби.
10. Походження та історія меблів.
11. Походження колеса та колісного транспорту.
12. Коли і де з'явилися перші вершники?
13. Кургани – «піраміди степів».
14. Кіммерійці – перший народ, що має ім'я.
15. Геродотова Скіфія.
16. Проблема походження скіфів.
17. Походження зброї та військового спорядження.
18. Господарство та поховальний обряд скіфів.
19. Озброєння скіфів.
20. Пізньоскіфське царство в Криму.
21. Антична колонізація Північного Причорномор'я.
22. Ольвія.
23. Березань.
24. Херсонес.
25. Пантікапей та Боспорське царство.
26. Таємниця грецького лаку.
27. Римська імперія на берегах Чорного моря.
28. «Венеди» античних авторів – зарубинецька археологічна культура?
29. Проблема походження слов'ян.
30. Коли з'явилися перші українці?
31. Слов'яни на тлі історії Європи.
32. Індоевропейська проблема.

33. Слов'янські язичницькі святилища.
34. Матеріальна культура ранньослов'янських племен.
35. Хто такі «анти» з археологічної точки зору?
36. «Норманська теорія» походження Русі на сучасному етапі.
37. Історія археологічного дослідження Києва.
38. Історична топографія стародавнього Києва.
39. Київ V-IX ст. («городок Кия»).
40. Київ IX-XI ст. («місто Володимира»).
41. Київ XI-XIII ст. («місто Ярослава»).
42. Київський Поділ у IX-XIII ст.
43. «Копирів кінець» у Києві.
44. Околиці Києва в давньоруський час.
45. Таємниці київських печер.
46. Цивілізації Америки.
47. Порівняльний аналіз еволюції цивілізації Мезоамерики та Європи.
48. Антропогенні печери України.
49. Замки та фортеці України.
50. Печерні міста України.
51. Козацькі пам'ятки за даними археології.
52. Виникнення писемності у слов'ян.
53. Походження християнства та впровадження його на Русі.
54. «Змійові вали» та зовнішня політика київських князів.
55. Біографічний нарис життя та наукової діяльності видатних археологів:

Антонович Б.О.; Біляшівський М.Ф.; Городцов В.А.; Єфименко П.П.; Жебелев С.О.; Іванцов І.О.; Козловська В.Є.; Макаренко М.О.; Мозолевський Б.М.; Петров В.П.; Славін Л.М.; Спіцин О.А.; Тереножкін О.І.; Фармаковський Б.В.; Хвойка В.В.; Яворницький Д.І. тощо.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

1. Аттика – країна богів. Афіни.
3. Історія та розвиток Олімпійських ігор.
4. Олімпійські ігри в політичному житті Еллади.
5. Англійська революція та її суспільно-політичні наслідки.
6. Криза французького абсолютизму у XVIII ст. «Доба просвітництва».
7. Революція 1848-1849 рр. у Франції.
8. Революції 1848-1949 рр. у Німеччині та Австрійській імперії.

9. Формування ідеології класичного англійського лібералізму.
10. Італія в період об'єднання.
11. Громадянська війна в США.
12. Франція у період Консульства та Імперії.
13. Становлення громадянського суспільства в Англії. Перша парламентська реформа. Чартистський рух.
14. Передумови виникнення Першої світової війни.
15. Наслідки Першої світової війни.
16. Консульство та утворення імперії Наполеона.
17. Крах імперії Наполеона.
18. Події 1917-1918 рр. Наслідки Першої світової війни.
19. Період «процвітання» в країнах Заходу.
20. Велика депресія: причини, прояви, наслідки.
21. Причини, прояви, наслідки політики умиротворення.
22. Передумови Другої Світової війни.
23. Особливості окупаційного режиму в країнах Європи. Рух Опору на окупованих територіях.
24. Формування антигітлерівської коаліції.
25. Проблема відкриття Другого фронту.
26. Політичні постаті ХХ ст.:
В. Черчіль, Ф. Рузвельт, Е. Пілсудський, Ш. де Голль, Й. Сталін, А. Гітлер, Б. Муссоліні, К. Аденауер, Л. Ерхард та ін.
27. Гельсінська конференція 1975 рр. Шляхи реалізації її рішень.
28. Карибська криза та шляхи її вирішення.
29. Пovoєнний устрій Європи.
30. Причини розв'язання «холодної війни».
31. Міжнародні відносини в період «холодної війни».
32. Зовнішня політика уряду Ш. де Голля.
33. Інтеграційні процеси II пол. ХХ ст.
34. Механізм діяльності ЄС на сучасному етапі.
35. Епоха М.С. Горбачова.
36. Політичні портрети: Дж. Кеннеді, М. Тетчер, Р. Рейган, династія Ганді, Голда Меїр, Г. Коль, Р. Проді, Л. Валенса, Мао Цзе Дун та ін.
37. Політична карта Європи у 90-ті рр. ХХ ст.
38. Глобалізаційні процеси та глобальні проблеми на сучасному етапі.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

1. Походження українського народу.

2. Історичне значення Київської Русі.
3. Виникнення перших грецьких поселень на теренах сучасної України.
4. Греки Приазов'я – виникнення, історія розвитку, родинні зв'язки.
5. Становище українських земель в другій половині XIV-XVI ст.
6. Феномен козацтва в історії України XV-XVI ст.:
7. Україна на шляху до національного визволення в першій половині XVII ст.:
8. Національно-визвольна революція та воєнні дії 1648-1676 рр.
9. Історичні постаті: Б. Хмельницький, І. Мазепа, П. Орлик, П. Дорошенко.
10. Гетьманування І.Мазепа.
11. Діяльність уряду П.Орлика.
12. Нова Запорозька Січ 1734-1775 рр.
13. Розвиток грецької колонії в Ніжині XVII-XVIII ст.
14. Українські землі в XIX ст.
15. Кирило-Мефодіївське товариство.
16. Рух декабристів в Україні.
17. Київські греки – історія розвитку грецьких товариств у Києві.
18. Одеські греки – окрема держава.
19. Україна на початку XX ст. (1900-1914 рр.).
20. Діяльність УЦР.
21. Українська держава П. Скоропадського.
22. Національно-визвольні змагання 1917-1922 рр.
23. Україна між двома світовими війнами.
24. Україна на шляху національного Відродження та відновлення державної незалежності (1917-1921 рр.).
25. Проблема українізації.
26. Проблема політичних репресій 1930-х рр.
27. Україна між двома світовими війнами.
28. Україна в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.).
29. Діяльність ОУН-УПА.
30. Воєнні дії, окупаційний режим та рух опору в Україні 1941- 1944 рр.
31. Українська РСР у повоєнні роки.
32. Діяльність УГГ та УГС.
33. Наростання застійних явищ та криза тоталітарної системи (друга половина 1960-х – початок 80-х рр.).
34. Українська РСР в роки «перебудови» (квітень 1985-1991 рр.).
35. Державотворчі процеси в Україні кін. 1980-х – поч. 1990-х рр.
36. Проблема інтеграції України.
37. Україна в умовах незалежності.

38. Політичні постаті: М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра, С. Бандера, Я. Стецько, Р. Шухевич, С. Ковпак, В. Вершигора, О. Теліга.

ЕТНОЛОГІЯ

1. Проблеми національної ідентичності в сучасному молодіжному середовищі.
2. Етнографічні колекції в музеях Києва.
3. Паломництво. Етнографічний аспект.
4. Церква як етнокультурний фактор (роль церкви в національно-культурних процесах).
5. Монастирський побут.
6. «Черевко Києва»: етнографія київських ринків.
7. Традиції та інновації в системі сучасного харчування українців.
8. Культура та побут національних меншин.
9. Святково-обрядова культура українців в сучасних умовах.
10. Трансформації в обрядах життєвого циклу українців у ХХ ст.
11. Культура та побут киян другої половини ХХ ст.
12. Етнічне та універсальне в сучасній святковій культурі.
13. Сучасна міфологія. Міфи про політику та політиків, справедливого правителя, ворогів та «своїх».
14. «Свій – чужий» в системі сучасних світоглядних уявлень.
15. Забобони, повір'я та вірування сучасних школярів.
16. Промисли та ремесла українців на сучасному етапі побутування.
17. Етнографічні свята, фестивалі в сучасних культурних процесах.
18. Етнографія міста (роль київських передмість у формуванні культурних особливостей міських районів, молодіжна субкультура, жебрацтво).
19. Простір і час: традиційні системи вимірювання і сприйняття.
20. Рослини, тварини, птахи у народному світогляді.
21. Етнекологія: ставлення до природи, екологічне виховання.
22. Народна астрономія.
23. Етнопедагогіка.
24. Жінка в традиційному та сучасному суспільстві.
25. Дитина та ставлення до неї у традиційному та сучасному суспільстві.
26. Молодіжні ініціативи.

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

1. Розвиток краєзнавчих досліджень на Україні у 20-30-ті рр. ХХ ст.
2. Громадянське музейництво в Україні у середині ХХ ст.

3. Розвиток краєзнавства у ХІХ ст.
4. Створення та діяльність краєзнавчих товариств і організацій.
5. Діяльність історико-архівних установ ХІХ ст. і розвиток краєзнавства.
6. Внесок Д.І. Багалія у розвиток історичного краєзнавства на Харківщині.
7. ХІІ Археологічний з'їзд і його вплив на подальший розвиток краєзнавства.
8. Краєзнавчі періодичні видання.
9. Краєзнавчі дослідження у 1980-1990-ті рр.
10. Історія ландшафтних парків України (Софіївка, Олександрія, Тростянець, Качанівка, Сокиринці).
11. Історико-архітектурні комплекси Євпаторії, Бахчисараю, Інкерману, Алупки, Лівадії, Алушти та ін.
12. Релігійні пам'ятки і центри паломництва Карпатського регіону.
13. Етнокультурні особливості і пам'ятки Карпат та їх вплив на формування екскурсійних маршрутів.
14. Меморіальні музеї Києва (П.Тичини, М.Старицького, Лесі Українки, М.Грушевського, М.Лисенка, М.Рильського, Т.Шевченка).
15. Архітектурне обличчя Києва (Львова, Чернівців та інших міст України на вибір) у визначений період.
16. Історія села, селища, району, вулиці у визначений період.
17. Фортеці та замки України.
18. Окремі міста, селища під час Другої світової війни.
19. Етнічні меншини України (поляки, греки, євреї, караїми та ін.) у різні історичні періоди.
20. Буремні часи революції та громадянської війни на території окремих міст, селищ.
21. Голодомор 1932-1933 рр. на території окремої місцевості.
22. Партизанський рух та підпільна боротьба на території окремих міст, селищ.
23. Вивчення походження, історії і родинних зв'язків. Складання родоводів.
24. Визначні діячі краю та їхні нащадки.
25. Виникнення та особливості розбудови міста-супутника атомної електростанції:
 - а. Вараш (Кузнецовськ Рівненської області)
 - б. Южноукраїнськ (Миколаївська область)
 - в. Прип'ять (Київська область)
 - г. Нетішин (Хмельницька область)

- д. Енергодар (Запорізька область)
26. Специфіка формування демографічної структури міста-супутника атомної електростанції у 70-80-х роках ХХ ст.:
- а. Вараш (Кузнецовськ Рівненської області)
 - б. Южноукраїнськ (Миколаївська область)
 - в. Прип'ять (Київська область)
 - г. Нетішин (Хмельницька область)
 - д. Енергодар (Запорізька область)
27. Історія заселення м. Славутич (Київська область)
28. Озеро «Синеvir» (Закарпатська обл., Міжгірський р-н): відображення легенд краю у топонімі.
29. Військово-оборонна система німецької армії «Лінія Арпада» (Закарпатська обл., Міжгірський р-н).
30. Історія створення скульптурної композиції «Синь і Вір» на озері «Синеvir» (Закарпатська обл., Міжгірський р-н).
31. Становлення та розвиток музею «Писанка» у м. Коломия.
32. Музей лісу і сплаву на Чорній Річці (Закарпатська обл., Міжгірський р-н).
33. Троїцький собор у м. Новомосковську як найбільш визначна споруда української дерев'яної архітектури XVIII-XIX ст.
34. Мішаня – традиція жителів Тереблянської долини Міжгірщини.
35. Музеї с. Колочава (Закарпатська обл., Міжгірський р-н).
36. Родинний фотоархів Рудченків у фондах літературно-меморіального музею Панаса Мирного.
37. Вузькоколейна залізниця Антонівка–Зарічне – «поліський трамвай».
38. Історія та етимологія назви Полісся.
39. Історико-архітектурні пам'ятки м. Дубно (Рівненська обл.).
40. Журналістика Рівненщини у роки другої світової війни.
41. Історія залізничного транспорту в окремому регіоні.
42. Історія шкіл, училищ, технікумів, вищих навчальних закладів.

Навчально-методичний посібник

О.М. Кухарська, Є.В. Моїсеєнко

Основні вимоги
до підготовки і написання
науково-дослідницьких та реферативних робіт
(відділення історії)

Редагування: Васинюк В.О., Братащук І.В. Верстка:
Мнишенко В.О.
Відповідальний за випуск: Васинюк В.О.
Внесені зміни у макетуванні: Куліч Є.М.

Формат 60×84/16.

КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» 01010, м.
Київ, вул. І. Мазепи, 13
тел. (044) 489-37-21, 280-63-26
e-mail: man-kiev@ukr.net www.kyiv.man.gov.ua

